

C. M. Jacobson

ZAZACA
Okuma-Yazma
El Kitabı

DISPUTATIONES LINGUARUM ET CULTUUM ORBIS

Untersuchungen zu den Sprachen und Kulturen der Welt

Herausgegeben von Dr. Thomas Schirmacher

Band I 3

Sectio I

DISPUTATIONES LINGUARUM ET CULTUUM IRANICARUM

Untersuchungen zu den iranischen Sprachen und Kulturen

Band 3

C.M. Jacobson

Zazaca Okuma-Yazma El Kitabı

Türkisch und Zaza

Band 1

C. M. Jacobson

Rastnustena Zonê Ma

Handbuch für die Rechtschreibung der Zaza-Sprache

Zaza und Deutsch

Band 2

Kemal Astore

Gulbahare

Merselei - Erzählungen

Zaza und Deutsch

C. M. Jacobson

ZAZACA
Okuma-Yazma
El Kitabı

Verlag für Kultur und Wissenschaft

Culture and Science Publ.
Dr. Thomas Schirmacher
Bonn 1997

Die Deutsche Bibliothek - CIP-Einheitsaufnahme

Jacobson, C. M.:

Zazaca : okuma-yazma el kitabi / C. M. Jacobson. - 1. Aufl. - Bonn : Verl. für Kultur und Wiss., 1997

(Disputationes linguarum et cultuum orbis : Sect. I; Bd. 3)

ISBN 3-926105-74-7

NE : Disputationes linguarum et cultuum orbis / I

1. Auflage März 1997

© 1997 by C. M. Jacobson

Verlag für Kultur und Wissenschaft
Culture and Science Publ.
Dr. Thomas Schirmmacher
Friedrich Straße 38 D-53111 Bonn

Alle Rechte vorbehalten.

Ohne ausdrückliche Genehmigung des Autors ist auch nicht gestattet das Buch oder Teile daraus auf photomechanischem Wege (Photokopie, Mikrokopie) zu vervielfältigen.

Umschlagabbildung und alle Zeichnungen
und Nachbildungen im Innenteil
gezeichnet oder nachgezeichnet von M. Diyağdar.

Printed in Great Britain

ISBN: 3-926105-74-7
ISSN: 0945-2877

İçindekiler

Önsöz	7
Zazaca Okuma-Yazma El Kitabı Kuzey Ağzı (<i>Dimilki, Kırmancki, Zazaki</i>)	9
Giriş	9
1. Ders Türkçe ve Zazaca'da ortak olan harfler	11
2. Ders <i>C-c</i> ve <i>Ç-ç</i> sessizleri ve <i>C-c</i> ve <i>Ç-ç</i> sessizlerin farklı iki telaffuzu	20
3. Ders Tek <i>r</i> ve çift <i>rr</i>	25
4. Ders <i>Ġ-ğ</i> harfi	29
5. Ders Tek ses veren iki harf kombinasyonu: <i>Kh-kh, Ph-ph, Th-th</i> ve <i>Çh-çh</i>	32
6. Ders <i>Q-q</i> harfi	40
7. Ders <i>W-w</i> harfi	44
8. Ders <i>X-x</i> harfi	49
9. Ders <i>Ê-ê</i> harfi	52
10. Ders Zazaca okuma	58
Zazaca Alfabe Kuzey Ağzı (<i>Dimilki, Kırmancki, Zazaki</i>)	64
Cevap Anahtarı	67

Zazaca Okuma-Yazma El Kitabı	75
Güney Ağzı (<i>Dımlı/Dımlıkı, Zazakı</i>)	
Giriş	75
1. Ders	77
Türkçe ve Zazaca'da ortak olan harfler	
2. Ders	85
Tek <i>r</i> ve çift <i>rr</i>	
3. Ders	88
Ğ-ğ harfi	
4. Ders	90
Q-q harfi	
5. Ders	93
W-w harfi	
6. Ders	96
X-x harfi	
7. Ders	99
Ê-ê harfi	
8. Ders	103
Û-û harfi	
9. Ders	107
(') harfi/işareti	
10. Ders	110
'H-'h harfi	
11. Ders	113
'L-'l harfi	
12. Ders	115
'S-'s harfi	
13. Ders	117
'T-'t harfi	
14. Ders	119
Zazaca okuma	
Zazaca Alfabe	124
Güney Ağzı (<i>Dımlı/Dımlıkı, Zazakı</i>)	
Cevap Anahtarı	127

Önsöz

Elinizdeki okuma yazma el kitabı sadece yazarın çalışmasının değil, aynı zamanda Avrupada yaşayan Zaza toplumundan bir çok kişinin heyecanlı, gayretli, zahmetli ve kombineli çalışmasının ürünüdür. Eski bir Zaza atasözünde söylendiği gibi, *Eve jü gule usar nino* veya *Jû gul wesar nino*, “Bir gül ile bahar gelmez.”

Bu kitabın çevirisi, redakte ve test edilmesi, gözden geçirilip düzeltilmesinde bana yardım eden bir çok Zaza arkadaşşıma teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Kitabı İngilizce aslından (*Teach Yourself to Read and Write Zaza*) Türkçe’ye ilk çevirisini yapma gibi güç bir işi üstlenen çevirmene özel teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu önsözü çevirene de özel teşekkürler.

Kuzey Zazacası metinleri ile Türkçe metinlerin düzeltilmesi için günlerce değerli zamanlarını veren dört temel düzeltmene de özel teşekkürlerimi sunarım.

Son yıllarda Avrupa’da düzenli aralıklarla yapılan Zazaca dil seminerlerinden yaklaşık 25 katılımcıya da bu kitabın redaktesine ve değerlendirilmesine yardımlarından dolayı müteşekkirim. Bunlardan sekizi kitabı Zazaca konuşan on iki kişiyle test ettiler. Testlerin sonuçları kitabın revizyondan geçirilip düzeltilerek elinizdeki bu son halini almasına özellikle yardımcı oldu.

Önce Kuzey Zazacası ile yazılan bu kitabı iki kez yaptıkları grup çalışmasıyla Türkçe tekstler ile birlikte Güney Zazacası’na adapte etmemde yardımcı olan güneyli Zaza gruba özellikle teşekkür ediyorum. Ve bu çalışma esnasında bizi ağırlayan ev sahiplerine de minnettarım.

Son olarak, bu kitabın hazırlanmasında kilit bir rol oynayan eşime teşekkür etmek istiyorum. Onun katkıları, desteği, cesaret vermesi, birlikte çalışması ve katılımı benim için paha biçilmezdir.

C.M. Jacobson
Şubat 1997, Almanya

Zazaca Okuma-Yazma El Kitabı

Kuzey Ağzı
(Dımilki, Kirmancki, Zazaki)

Giriş

Eğer Türkçe okuyup yazabiliyorsanız, Zazaca okuyup yazmayı da en kısa zamanda öğrenebilirsiniz. Bu kitap, Zazaca'yı akıcı olarak konuşan ve Türkçe okuma-yazma bilen, yani anadili Zazaca olup da, bu dilde okuma yazmayı bilmeyenler için düşünülmüştür. Bu kitabın ilk bölümünde genellikle Tunceli, Erzincan ve Sivas yörelerinde konuşulan Zazaca kullanılmıştır. Bunun yanısıra Varto ve Hınıs bölgelerinden de sıkça örnekler verilmiştir.

Bugüne kadar Zazaca yazılan bir makale, dergi veya kitap görmüşseniz, Zazaca'nın Türkçe'den biraz farklı yazıldığını farketmişsinizdir. Belki de bir arkadaşınıza Zazaca bir mektup yazmayı denemiş, fakat bazı ses veya kelimelerin yazılışını bilmediğinizden sonunu getirememişsinizdir.

Bu kitabı sonuna kadar okur ve kitaptaki alıştırmaları tamamlarsanız, yalnız Zazaca okumayı değil, aynı zamanda Zazaca yazmayı da öğrenmiş olacaksınız. (Bu dersler 3 ila 5 saat arası zamanınızı alacaktır.)

Dünyada bütün diller birbirinden farklı olarak yazılmaktadır. Ne Türkçe Farsça gibi, ne de Farsça tamamen Arapça gibi yazılmaktadır. Almanca ve İngilizce'nin de yazım biçimleri değişiktir. Dolayısıyla Zazaca'nın da kendine özgü bir yazım biçimi vardır.

Zazaca konuşanların büyük çoğunluğu Latin harflerini Türkçe alfabe üzerinden tanımakta ve Türkçe okuyup yazabilmektedir. Dolayısıyla kitapta Zazaca okuma ve yazmayı kolaylaştırmak için Türkçe'de kullanılan harfler dikkate alınmıştır. Bununla beraber Türkçe'de olan bazı seslerin Zazaca'da, Zazaca'da olan bazı seslerin de Türkçe'de olmadığını görmekteyiz. Bu nedenle Zazaca'nın ses uyumunu tamamıyla verebilmemiz için Türkçe'de olmayan, kullanılmayan başka harflere ihtiyaç duymaktayız. Bu bölümdeki alıştırmaları yaptığınızda, siz de bu sonuca varacaksınız.

Buna rağmen, Zazaca alfabe Türkçe alfabeden çok farklı değildir. Her ikisinde de harflerin büyük çoğunluğu aynı şekilde yazılır ve okunur. Zazaca alfabe 32 harften oluşur (*a, b, c, ç, d, e, ê, f, g, ğ, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, ş, t, u, ü, v, w, x, y, z*). Bunların 27'si Türkçe alfabedeki harflerle aynıdır. Ortak olan harfler şunlardır: *a, b, c, ç, d, e, f, g, h, ı, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, ş, t, u, ü, v, y, z*. Türkçe alfabeden tanıdığınız bu harflerle hemen Zazaca okumaya ve yazmaya başlayabilirsiniz. Aşağıdaki sözcükleri okuyunuz:

asme	<i>ay</i>	ko	<i>dağ</i>
fek	<i>ağz</i>	torge	<i>dolu</i>
hengure	<i>üzüm</i>	vas	<i>ot</i>
kerge	<i>tavuk</i>	verg	<i>kurt</i>

Her ne kadar Zazaca alfabenin birkaç harfi Türkçe’de olduğu gibi görünüyor ve yazılıyorsa da, bunlar Türkçe’dekinden farklı bir ‘ses’e sahiptirler. Bunlar ise şu harflerdir: **c, ç, ve ğ**.

Bazı harfler de Türkçe’de olmasına rağmen, Zazaca’da kombineli olarak kullanılmaktadır; bir tek ses iki harf ile ifade edilmektedir. Bu harfler de şunlardır: **çh, kh, ph, th, ve rr**.

Zazaca alfabede olup da, Türkçe alfabede bulunmayan sadece *dört* harf mevcuttur. Türkçe alfabede bulunmayan bu dört harf şunlardır: **Q-q, W-w, X-x, ve Ê-ê**.

Zazaca’nın birkaç diyalekti/ağzı vardır. *Bu diyalekt/ağz farklılığı yöreden yöreye değişmektedir.* Zazaca’yı genel olarak iki bölüme ayırabiliriz: Kuzey formu (diyalekti) ve güney formu (diyalekti).

Zazaca’nın kuzey formunda (**’**), **’h, ’l, ’s, ’t** ve **’û** sesleri (veya harfleri) bulunmuyor. Aynı şekilde, güney formunda ise **çh, kh, ph, th** sesleri kullanılmıyor. Beşinci derste bu konuyla ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca başka bir varyant olarak **ü** harfi birinci derste sunulmuştur.

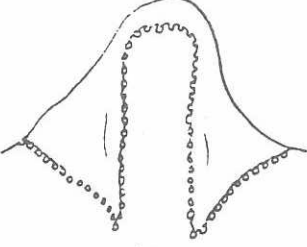

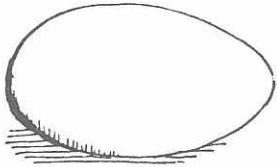

Zazaca’yı bildiğiniz ve konuştuğunuz için, okumada fazla zorlanmamanız lazım. Herşeye rağmen bu kitabı sonuna kadar zevkle okuyacağınızı umuyoruz. Ne dersiniz, bir mektup yazmayı denemek ister misiniz? Kitabınızı okuyup inceledikten sonra bunu deneyin. Ve çok zor olmadığını göreceksiniz. O halde şimdi Zazaca’yı okumaya ve yazmaya başlayabiliriz!

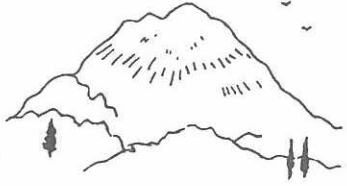

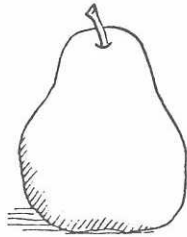
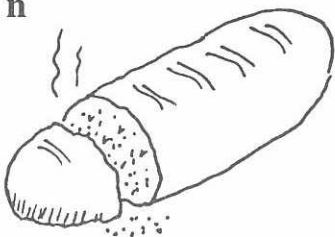

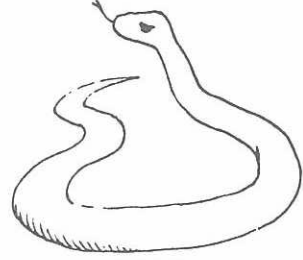
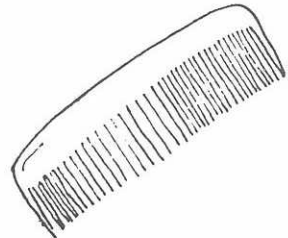
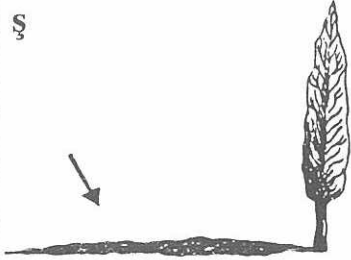
1. Ders

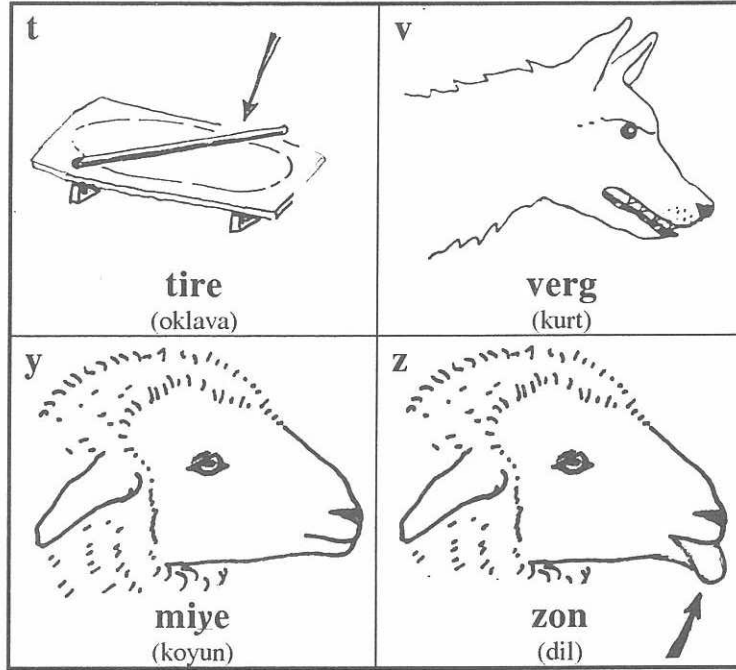
Türkçe ve Zazaca'da ortak olan harfler

Aşağıda gösterilen sessiz harfler yazılış biçimi ve verdikleri ses itibariyle Türkçe harflerle benzerlik göstermektedir.

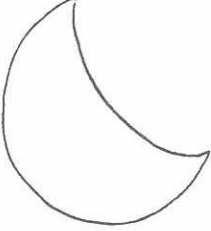
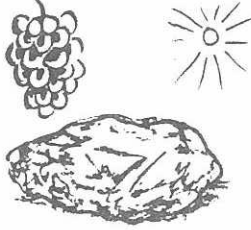

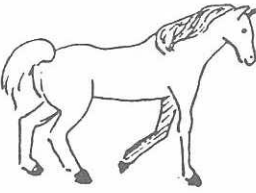
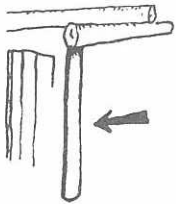
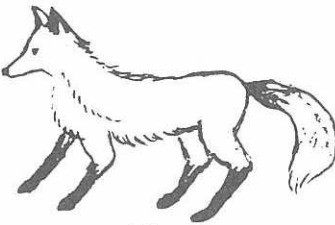
Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. Bazı kelimeler sizin konuştuğunuz ağızda, yani doğup büyüdüğünüz köyün veya yörenin ağızında farklı olabilir. Bu durumda "Cevap Anahtarı" bölümüne bakınız lütfen, kelimenin varyantlarını orada bulabilirsiniz!

<p>b</p> <p>bize (keçi)</p>	<p>c</p> <p>cinke/cüanke (kadın)</p>
<p>ç</p> <p>çite (başörtüsü)</p>	<p>d</p> <p>dest (el)</p>
<p>f</p> <p>fek (ağız)</p>	<p>g</p> <p>gos (kulak)</p>
<p>h</p> <p>hak (yumurta)</p>	<p>j</p> <p>jil (filiz)</p>

<p>k</p> <p>ko (dağ)</p>	<p>l</p> <p>linge (ayak)</p>
<p>m</p> <p>muriye (armut)</p>	<p>n</p> <p>non (ekmek)</p>
<p>p</p> <p>pelge (yaprak)</p>	<p>r</p> <p>mor (yılan)</p>
<p>s</p> <p>sane (tarak)</p>	<p>ş</p> <p>şiye (gölge)</p>

Zazaca alfabede (yani kuzey ağzıda) yer alan sekiz sesli harften yedisi aşağıda gösterildiği gibidir.¹ Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

<p>a</p> <p>asme (ay)</p>	<p>e</p> <p>eskize (kuru üzüm tanesi)</p>
<p>-l</p> <p>sıt² (şüt)</p>	<p>i</p> <p>iştiri (boynuz)</p>
<p>o</p> <p>ostor (at)</p>	<p>u</p> <p>ustıne (sütun, direk)</p>
<p>-ü</p> <p>lüye³ (tilki)</p>	

¹Sekizinci sesli harfi (Ê - ê) 9. derste göreceksiniz.

²l harfi kuzey ağzında hiç bir durumda sözcüğün başında yer almaz.

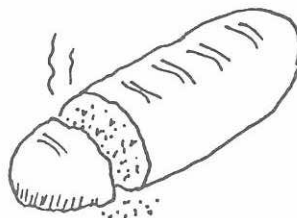
³ü harfi hiç bir durumda sözcüğün başında yer almaz.

Kelimeyi okuyunuz ve onu kendisini temsil eden resimle bir çizgi ile birleştiriniz.

fek

dest

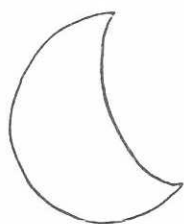
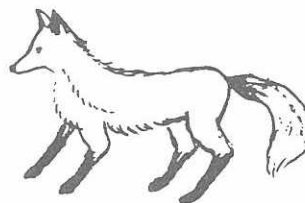
pelge

non

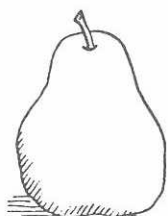
linge

gos

lüye

muriye

verg

asme

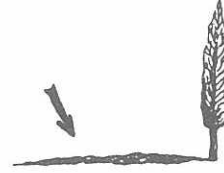

Alıştırma I

Resme bakıp ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız. (Kelimenin farklı ağızlardaki biçimleri için "Cevap Anahtarı" bölümüne bakmayı unutmayınız!)

1. **hak** _____

2. **ş** _____

3. **c** _____

4. **s** _____

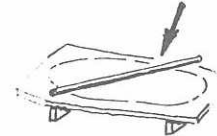
5. **v** _____

6. **i** _____

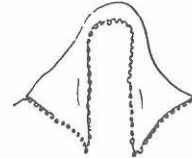
7. **b** _____

8. **t** _____

9. **k** _____

10. **ç** _____

Bütün alıştırmaların doğru cevapları kitabın "Cevap Anahtarı" bölümünde bulunmaktadır. Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 2

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>keçi</i>	b	<i>beze</i>
(2) <i>kuru üzüm tanesi</i>	e	
(3) <i>başörtüsü</i>	ç	
(4) <i>oklava</i>	t	
(5) <i>el</i>	d	
(6) <i>kulak</i>	g	
(7) <i>ağız</i>	f	
(8) <i>yumurta</i>	h	
(9) <i>süt</i>	s	
(10) <i>ay</i>	a	
(11) <i>ekmek</i>	n	
(12) <i>filiz</i>	j	
(13) <i>koyun</i>	m	
(14) <i>kadın</i>	c	
(15) <i>boynuz</i>	i	
(16) <i>ayak</i>	l	
(17) <i>dağ</i>	k	
(18) <i>at</i>	o	
(19) <i>yılan</i>	m	
(20) <i>armut</i>	m	
(21) <i>yaprak</i>	p	
(22) <i>kurt</i>	v	
(23) <i>tarak</i>	s	
(24) <i>sütun, direk</i>	u	
(25) <i>dil</i>	z	
(26) <i>tilki</i>	l	

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Buraya kadar Türkçe ve Zazaca'da ortak olan harflerin nasıl okunduğunu öğrendiniz. Şimdi öğrendiğiniz bu harfleri de içeren aşağıdaki Zazaca atasözü ve deyimleri okumaya çalışın.⁴ Bunların bazı varyantları da dipnotlarda verilmiştir.

- (1) **Zon her çi ra şireno.**⁵
- (2) **Her vas koka ho sere royino.**⁶
- (3) **Meke mevîne, bıke bıvîne!**
- (4) **Guki ki vano ez gao!**⁷
- (5) **Tı ho megoyne, va sar to bıgoyno.**⁸
- (6) **Eve jü gule usar nino.**⁹
- (7) **Dina faniya.**
- (8) **Laz zerdıko, torn dendıko.**
- (9) **Kemere ke kılaşinge ra vejiye, peyser nina.**¹⁰
- (10) **Dest deşti ra berzo.**¹¹

⁴Çeşitli kitap, dergi ve kişisel ilişkilerden.

⁵*şireno* veya *şirino*

⁶*royino* veya *roeno, rewino*

⁷*ki* veya *çi*; veya *Golik ki vano ez gawa!*; *gao* veya *gau(ne)*.

⁸*va* veya *wa*

⁹veya *Ebe jü gule usar nêno*.

¹⁰*kılaşinge* (sapan)

¹¹*deşti* veya *desti*; *berzo* veya *berco*

(11) Bize 've lînga ho, miye 've lînga ho.¹²

(12) Her kes sıra hover de.

(13) Derde ke bi, derman ki esto.

(14) Koti de (ke) bariyo, uza de bıvıŝiyo.

(15) Olvozu de yeno, kutıku de sono.¹³

(16) Kemere hurendiya hode gırana.¹⁴

Sizce aşağıdaki bilmecelerin cevabı nedir?

(17) Peyde manena, bena derg; sona, bena kılm.¹⁵

(19) Merde, merde, fek rakerde.¹⁶

¹²Bir kelimenin önünde veya arkasında afastrof (') varsa, bu kelimedeki bazı harflerin düŝtüğünü gösterir.

Örnek: 'ke = eke; 've/'be = eve/ebe.

¹³Olvozu veya Albazu

¹⁴hode veya xode; hurendiya veya hurêndiya

¹⁵rae

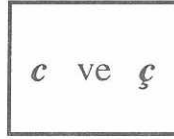
¹⁶meske

2. Ders

C-c ve Ç-ç sessizleri ve C-c ve Ç-ç sessizlerin farklı iki telaffuzu

Türkçe'dekilerle aynı şekilde telaffuz edilen Zazaca alfabenin 27 harfini öğrendiniz. O halde şimdi, Türkçe'de ve Zazaca'da farklı şekilde telaffuz edilen Zazaca harfleri öğrenmeye başlayabilirsiniz.

İlk önce *c* ve *ç* harflerine geri dönelim.

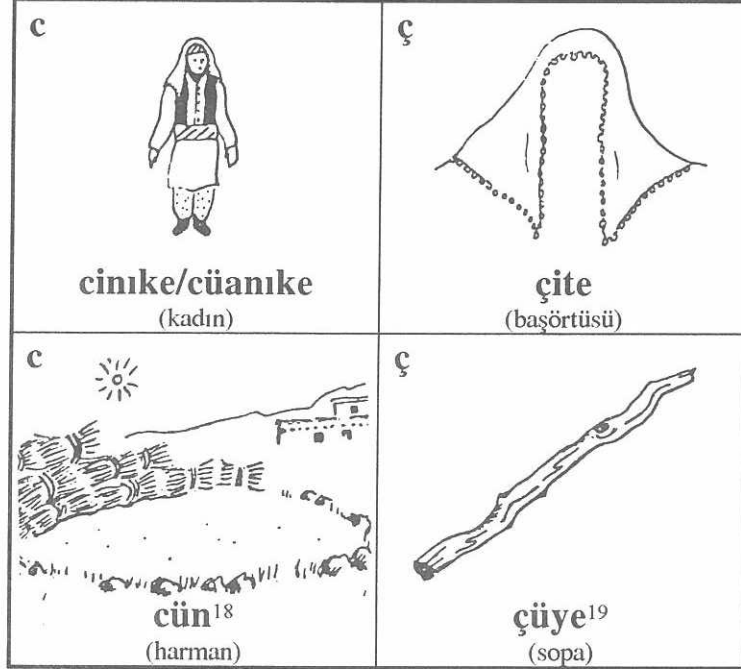
Bu iki harfin ikişer ses varyantı vardır. Bazı yörelerde *c* ve *ç* Türkçe'de kullanıldığı gibi telaffuz edilir. Tunceli, Erzincan ve Sivas yörelerinde ise *c* ve *ç*'nin farklı ses varyantları vardır. Seslerden biri Türkçe telaffuzun benzeridir, diğeri ise biraz farklılık göstermektedir.

Eğer bu yörelerden değilseniz, bu bölümü anlamamız için fazla kafa yormanız gerekmez. Çünkü diğer ağızlarda bu harfler yalnızca tek ses verirler. *Fakat söz konusu yörelerden geliyorsanız, bu kısmı dikkatli bir şekilde okumanız gerekecektir.*

Zira bu bölgelerin Zazaca'sında, eğer *c* veya *ç* harfinden sonra *i* ya da *ü* harfi gelirse; ses tonu Türkçe'deki *c* ve *ç* harfleri ile aynıdır.¹⁷ Eğer *c* ve *ç* harflerinden sonra *i* ve *ü*'nün dışında herhangi bir harf gelirse, telaffuz şekli Türkçe'deki gibi değildir.

¹⁷Bu önemli kural *c* ve *ç*'den sonra *e* gelirse de geçerlidir. Bu kuralı daha sonra 9. derste göreceğiz.

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

Yukarıda işaret edildiği gibi eğer *c* ve *ç* harflerinden sonra *i* ve *ü*'nün dışında herhangi bir harf gelirse, telaffuz şekli Türkçe'deki gibi değildir. Bu durumda *c*'nin sesi *d* ve *z* harflerinin birlikte okunduğu gibi, *ç*'nin sesi de *t* ve *s* harflerinin birlikte okunduğu gibi telaffuz edilir .

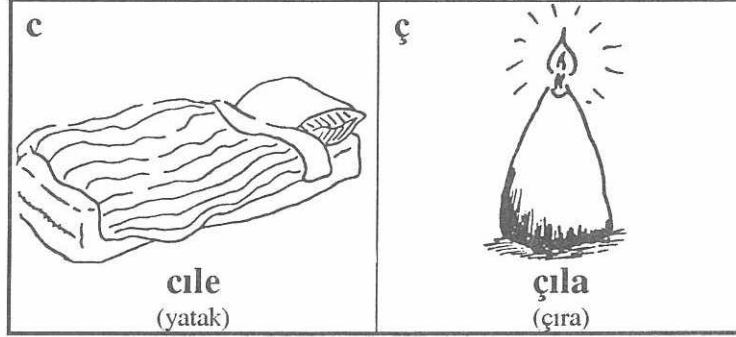
Harf	Ses
c	<i>dz</i>
ç	<i>ts</i>

Aşağıda örnek gösterilen iki kelime yukarıda izah edildiği gibi telaffuz edilir. Yani *c*, *dz*'nin birlikte okunduğunda çıkardığı ses gibi; *ç*'de, *ts*'nin birlikte okunduğunda çıkardığı ses gibi.

¹⁸veya *cüün*

¹⁹veya *çüe*

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

Aşağıdaki tabela **c** ve **ç** harflerinin telaffuzunu bütün olasılıklarıyla topluca göstermektedir.²⁰

harf	haller	ses	kelime(ler)
c	+ i, ü	<i>dj</i>	cınke/cüanike, cün
	+ a, e, ı, o, u	<i>dz</i>	cıle, ca, cor
ç	+ i, ü	<i>tş</i>	çite, çüye
	+ a, e, ı, o, u	<i>ts</i>	çıla, ça, çor

Aşağıdaki sözcük çiftlerini okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

ca	<i>yer</i>
ça	<i>niçin²¹</i>
cor	<i>yukarı</i>
çor	<i>dör²²</i>

²⁰ç harfi bu tabelada henüz yer almamaktadır, tam tabela 9. derste verilmiştir.

²¹veya *çaê, çıra*

²²veya *çar*

Aşağıdaki kelimeleri sesli olarak okuyup, kelimenin sonundaki *c ve ç* sesine dikkat ediniz.

camuse	manda
ceng	savaş, cenk
cı	onu, ona, onun, kendi
cırm	ceza, fiyat
cıte	çift
cızık	meme
coka	için, nedeniyle, o nedenle, bu nedenle
comerd	cömert
çond	kaç tane? ne kadar?
çerme	deri, post
çetin	çetin, güç
çı	ne?
çole	çukur, küçük düzlük

Alıştırma 3

Sağdaki Zazaca kelimeleri bir çizgiyle soldaki Türkçe karşılığı ile birleştiriniz.

Örneklerdeki *c* harfi *dz* gibi telaffuz edilir:

(1) <i>yer</i>	curre
(2) <i>buz</i>	cıle
(3) <i>yatak</i>	ca
(4) <i>yukarı</i>	cemed
(5) <i>küçük saz</i>	cor

Örneklerdeki *ç* harfi *ts* gibi telaffuz edilir:

(6) <i>alın</i>	çor ²³
(7) <i>hayvan derisi</i>	çım
(8) <i>göz</i>	çute ²⁴
(9) <i>dört</i>	çare
(10) <i>çift, iki tane</i>	çerme

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

²³veya *çar*

²⁴veya *cıte* (*zewnce*)

Alıştırma 4

Şimdi aşağıdaki ç harfini içeren ve Türkçe alfabedeki okunuşundan farklı bir ses varyantı olan atasözlerini okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

(1) Kam **ç**ı bıkero, ae vineno.
cı

(2) Kutık cı zoneno jiare çıka.
çı

(3) Mordem ke çı kıvar kerd, ey vineno.
cı

(4) Her ke hero, zu rey gıneno camure ro.
çamure

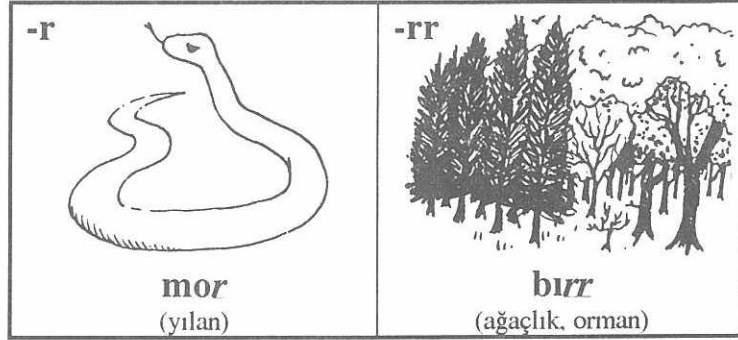
Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

3. Ders

Tek *r* ve çift *rr*

Zazaca'da tek *r* ile çift *rr* eğer kelimenin ortasına veya sonuna gelirse, bunların okunuş tarzı birbirinden farklı olur. Zazaca'da tek *r* sesi kelimenin ortasında veya sonunda Türkçe 'arı' kelimesindeki *r* gibi telaffuz edilir. Fakat *r* kelimenin başına gelirse, telaffuz şekli çift *rr* gibidir, yani ağızda yuvarlanarak sert söylenir.²⁵ (Zazaca'dan çok Türkçe konuşanlar tek *r* ile çift *rr* sesi arasındaki bu farkın ayırımına varamıyabilirler.)

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz.

Aşağıdaki sözcük çiftini okuyup tek *r* ve çift *rr* seslerini duymaya çalışarak, birbiriyle kıyaslayınız:

pere	<i>para</i>
perre	<i>kanat</i>
here	<i>dişi eşek</i>
herremus	<i>köstebek</i>

²⁵Burda sadece *ra*, *ro* ve *rê* kelimeleri istisna teşkil etmektedir. Bu kelimeler bazen kendisini takip eden kelime ile birlikte, bazen de ayrı yazılmaktadır. Ayrı yazılan *ra*, *ro* ve *rê*'deki *r*'nin telaffuzu buna rağmen çift *rr* gibi değildir.

Aşağıdaki kelimeleri sesli olarak okuyup, kelimenin sonundaki *r* sesine dikkat ediniz.

bar	<i>yük</i>
dar	<i>ağaç parçası</i>
her	<i>eşek</i>
mor²⁶	<i>yılan</i>
ser	<i>üst</i>
sur	<i>kırmızı²⁷</i>

Alıştırma 5

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>sene, yıl</i>	serre	sere
(2) <i>fare</i>	mere	merre
(3) <i>pas</i>	kerre	kere
(4) <i>kanat</i>	pere	perre
(5) <i>ağaçlık, orman</i>	bırr	bır
(6) <i>dolu (miktar olarak)</i>	pır	pırr

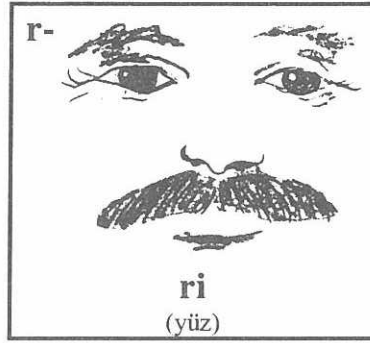
Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

²⁶*mor* veya *mar, morr*

²⁷veya *siir*

Alıştırma 6

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. Bu ses (**R-r**) çift **rr**'nin sesi gibidir. Zazaca'da kelimenin başında yer alan **R-r** sesi çift **rr** sesi olmasına rağmen tek **r** olarak yazılır.

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılıklarını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) *doğru*

r *rast* _____

(2) *urgan*

r _____

(3) *kolay, rahat*

r _____

(4) *iyi*

r _____

(5) *iğ*

r _____

(6) *yağ*

r _____

(7) *gün*

r _____

(8) *çıplak*

r _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 7

r ve *rr* harflerini içeren aşağıdaki Zazaca atasözlerini okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

- (1) **Zur** key rast vejiyo!²⁸
Zurr

- (2) Tı hora “rınd” mevaze, va sarr tora vazo.²⁹
sar

- (3) Fek vano, ri sermaeno.
serrmaeno.³⁰

- (4) Bıza ke mali ra bırriya ra, bena boka vergi.
biriya

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

r ve *rr* harflerini içeren aşağıdaki Zazaca atasözlerini okuyunuz.

- (1) Ri ri ra sermaeno.³¹
- (2) Hedile ke dest ra vejiye, reyna nina.
- (3) Dost ve dısmeni ra roza tenge de nas benê.
- (4) Raştiye ra duri mekuye.³²

²⁸zur veya jür(i)

²⁹veya Tı horê “rınd” mevaze, sar torê rınd vazo.

³⁰veya sermaino

³¹sermaino

³²duri veya diiri

4. Ders

Ġ-ğ harfi

Zazaca alfabedeki Ġ harfi telaffuz bakımından Türkçe'deki ğ harfinden biraz farklılık göstermektedir. Türkçe'de ğ harfi vurgulu değildir, buna karşılık Zazaca'da daima vurguludur ve bu ses gırtlaktan çıkarılır. Ayrıca Türkçe'de ğ harfi kelimelerin başında yer almazken, Zazaca'da kelime başında da yer alabilir.

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

Aşağıdaki sözcüklerde italik yazılmış heceleri birbiriyle kıyaslayıp, farkı duymaya çalışınız:

<i>har</i>	<i>kudurgan</i>
<i>ga</i>	<i>öküz</i>
Gağan	<i>Noel bayramı³³</i>

³³Gağan veya Gağand

Alıştırma 8

Doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız ve bir çizgi ile Türkçe karşılığı olan kelimeyle birleştiriniz.

(1) <i>sigara</i>	kerdog	kerdoğ	kerdoh
(2) <i>yapan</i>	yerhatiye	yergatiye	yerğatiye
(3) <i>dam taşı</i>	tiğe	tihe	tige
(4) <i>güle güle</i>	ogır (vo/bo)	oğır (vo/bo)	ohır (vo/bo)
(5) <i>buğday yığını</i>	loğe	lohe	loge
(6) <i>imece</i>	vatog	vatoh	vatoğ
(7) <i>söyleyen</i>	cığara	cıgara	cıhara

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 9

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>gazel, ceylan</i>	şek şek şek	<i>gezale</i> _____
(2) <i>gazap, felaket</i>	şek şek şek	_____
(3) <i>hazine</i>	şek şek şek	_____
(4) <i>mangal kömürü</i>	şek şek şek	_____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 10

Şimdi **ğ** harfini içeren aşağıdaki Zazaca atasözlerini okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

(1) Kutiko **zegel** vergi ano mali.

zeğel

(2a) Bıza **arnoğe** boka vergiya.³⁴
arnoge

(2b) Gao **arnog** boka vergiyo.
arnoğ

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

³⁴arnoğ(e)

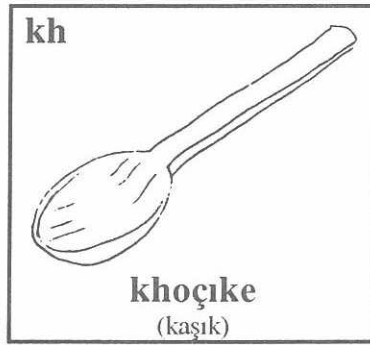
5. Ders

Tek ses veren iki harf kombinasyonu: *Kh-kh, Ph-ph, Th-th* ve *Çh-çh*

Türkçe'den farklı olarak Zazaca'da iki *k* sesi, iki *p* sesi ve iki *t* sesi vardır. *k*, *p* ve *t* harfleri Türkçe'deki gibi telaffuz edilir. Fakat *k*, *p* ve *t*'den sonra *h* harfi gelirse, bu harfler normal *k*, *p* ve *t* harflerinden farklı telaffuz edilir. *k*, *p* ve *t* harfleri *h* ile beraber yazıldığında *hiç* nefes verilmeden telaffuz edilir.³⁵ *h* harfini *k*, *p* ve *t* harflerinden ayrı okumaya çalışmayınız! *h* harfi sadece ve sadece *k*, *p* ve *t* harflerinin hiç nefes verilmeden telaffuz edilmesi gerektiğini gösterir.

kh kombinesi ve sesi:

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. Yukarıdaki uyarıyı hatırlayınız; *khoçike*, *kıhoçike* değil!³⁶

Aşağıdaki sözcükleri okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

hal	<i>durum, hal</i>
kal	<i>çiğ</i>
khal	<i>ihiyar (yaşlı adam)</i>

³⁵Fakat bazıları yazım sisteminde *k*, *p*, ve *t* ile *kh*, *ph* ve *th* harfleri arasında herhangi bir fark yapmaktan yana değiller. (Güney Zazacası'nda bu ses farkı görülmemektedir.)

³⁶*Kh* sesi için aşağıdaki alternatifler de olabilir:

<i>kh</i>	<i>k'</i>	<i>'k</i>
-----------	-----------	-----------

Alıştırma 11

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>dede</i>	khalık	kalık
(2) <i>eski</i>	kan	khan
(3) <i>sarışın</i>	khez	kez³⁷
(4) <i>kel, dazlak, saçkıran hastalık</i>	kırr	khırr

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 12

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli söyleyiniz ve daha sonra ilk sesi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>kaşık</i>	kh <i>khoçıke</i>
(2) <i>huni</i>	kh _____
(3) <i>porsuk</i>	kh _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 13

Şimdi **kh** harf kombinasyonunu içeren aşağıdaki Zazaca atasözünü okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

	koçıke
(1) Eve	da are, eve kundez kerd vıla.
	khoçıke

Sizce aşağıdaki bilmecelelerin **cevabı** nedir?

(2) Hera de mı esta, eve bar sona zerre.	(khoçıke)
	(koçıke)

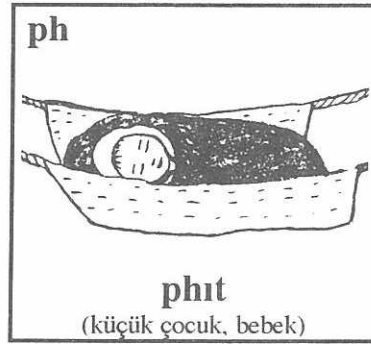
³⁷veya *khej* ile *kej*

- Kalıko**
 (3) **navera, herdisa huya bovera.**
Khaliko

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

ph kombinesi ve sesi:

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. Yukarıdaki uyarıyı hatırlayınız; **phut, phut** değil! ³⁸

Aşağıdaki sözcükleri okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

hit	<i>ıslak, nemli</i>
pıt pıt!	<i>çıt çıt, fısıltı sesi, damla sesi</i>
phıt	<i>küçük çocuk, bebek</i>

³⁸ph sesi için aşağıdaki alternatifler de olabilir:

ph	p'	'p
----	----	----

Alıştırma 14

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>öpme</i>	paç(i)	phaç(i)
(2) <i>geyik</i>	phekuf	peskuf
(3) <i>kabarcık</i>	pılıke	phılıke
(4) <i>kazık</i>	phiz	piz
(5) <i>eşek arısı</i>	pizange	phizange

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 15

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını seslice söyleyiniz ve daha sonra ilk sesi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>yassı, düz</i>	ph <u>phon</u>
(2) <i>beş</i>	ph _____
(3) <i>elli</i>	ph _____
(4) <i>perşembe</i>	ph _____
(5) <i>sırt</i>	ph _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Şimdi **ph** harf kombinasyonunu içeren aşağıdaki Zazaca deyimini okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

Phoştiya

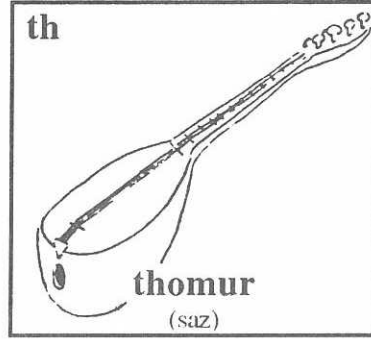
ho hard nina.³⁹

Poştiya

³⁹Cevap: *Phostiya ho hard nina.*

th kombinesi ve sesi:

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. Yukarıdaki uyarıyı hatırlayınız; *thomur*, *tthomur* değil!⁴⁰

Aşağıdaki sözcükleri okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

huy	<i>kürek</i>
tüye	<i>dut</i>
thüye	<i>baykuş</i>

Alıştırma 16

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>kara bulut;</i> <i>alaca karanlık</i>	thımılıke	tımılıke
(2) <i>bomboş</i>	tıp-tol	thıp-thol
(3) <i>küçük bez parçası</i>	tılık	thılık
(4) <i>herhangi, bir şey</i>	toa	thoa ⁴¹
(5) <i>acı (salatalığın acısı);</i> <i>boş, işsiz</i>	thol	tol

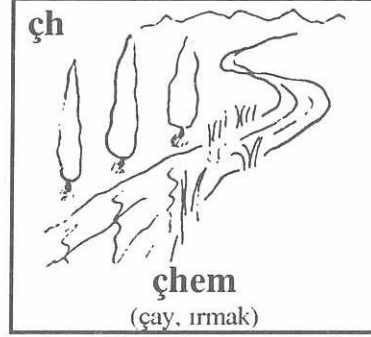
Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

⁴⁰*th* sesi için aşağıdaki alternatifler de olabilir:

<i>th</i>	<i>t'</i>	<i>'t</i>
-----------	-----------	-----------

⁴¹veya *thaba*

Resme bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. Yukarıdaki uyarıyı hatırlayınız; *çhem, çihem* değil!⁴³

Aşağıdaki sözcükleri okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

hepıs	<i>hapis, cezaevi; tutuklu</i>
çeper	<i>çit</i>
çhep	<i>sol</i>
çip	<i>hızlı; sıkı</i>

hem	<i>hem, üstelik</i>
çım	<i>göz</i>
çhem	<i>çay, ırmak</i>
çimi	<i>eşya</i>

⁴³Belirtmek gerekir ki bazıları ç yazım sistemindeki çh telaffuzu için farklı bir harfin kullanılmasını gerekli görmemektedirler. Çh harfi için aşağıdaki alternatifler de olabilir:

çh	ç'	'ç
----	----	----

Aşağıdaki kelimeleri sesli olarak okuyup, kelimenin başındaki **çh** sesine dikkat ediniz.

çılm *sümük*
çhok *dizden aşağısı*

Şimdi **çh** harf kombinasyonunu içeren aşağıdaki Zazaca atasözünü okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

Çem
oncino (ancino) **dengız.**⁴⁴
Çhem

⁴⁴Cevap: *çhem*

6. Ders

Q-q harfi

Q-q sesi Zazaca'da bulunup da, Türkçe'de olmayan bir sestir; dolayısıyla bu yeni harfe ihtiyaç duyulmaktadır. **Q** sesi Türkçe'deki **k** harfine biraz benzerlik göstermesine rağmen, bu ses gırtlaktan çıkarılır.

Resme bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

Aşağıdaki sözcükleri okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

ga	<i>öküz</i>
kal	<i>çiğ</i>
khal	<i>yaşlı (erkek)</i>
qal (kerdene)	<i>sözünü/lafını (etmek)</i>

key	<i>ne zaman?</i>	ke	<i>ki</i>
qey	<i>neden?</i>	qe	<i>hiç</i>

kor	<i>kör</i>	hak	<i>yumurta</i>
qor	<i>bacak</i>	Haq ⁴⁵	<i>Tanrı</i>

⁴⁵veya *Heq*

Aşağıdaki kelimeleri sesli olarak okuyup, kelimenin önündeki *q* sesine dikkat ediniz.

qılqançıke
qe
qey?
qeda
qese
qatır

yemek borusunun kıkırdaklı üst kısmı
hiç
neden?
kada, bela
kelime, söz
katır

Alıştırma 18

Sağdaki Zazaca kelimeleri bir çizgiyle soldaki Türkçe karşılığı ile birleştiriniz:

(1) <i>gırtlak</i>	<i>qız</i> ⁴⁶
(2) <i>pipo</i>	<i>qolınd</i>
(3) <i>küçük</i>	<i>qom</i>
(4) <i>dolgun, kalın</i>	<i>qılaun</i>
(5) <i>halk</i>	<i>qırtıke</i>
(6) <i>bacak</i>	<i>qusır</i>
(7) <i>kum</i>	<i>qutiye</i>
(8) <i>kusur</i>	<i>qor</i>
(9) <i>kutu, ayna</i>	<i>qum</i>

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

⁴⁶*qız* veya *qıc*

Alıştırma 19

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>akıllı</i>	baqıl	bakıl	bagıl
(2) <i>kurbağa</i>	bege	beqe	beke
(3) <i>sarı</i>	çequer	çeger	çeker
(4) <i>dakika</i>	deke	deqe	dege
(5) <i>yoksul, zavallı, kimsesiz</i>	fekir	fegir	feqir
(6) <i>nakış, süs</i>	negıs	neqıs	nekıs
(7) <i>portakal</i>	portakale	portagale	portaqaale

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 20

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>raks, dans</i>	r <i>regıs</i> _____
(2) <i>sandık</i>	s _____
(3) <i>şeker pancarı</i>	s _____
(4) <i>farık</i>	f _____
(5) <i>Tanrı</i>	H _____
(6) <i>haksız</i>	n _____
(7) <i>çökelek</i>	th _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Q harfini içeren aşağıdaki atasözlerini okuyunuz:

- (1) **Qatıra hirre sare deznena.**
- (2a) **Qese zu reê fek ra vejino.**⁴⁷
- (2b) **Qese fek ra vejino.**
- (3) **Haq (Heq) mîde yar vo, va dina mîde bar vo.**⁴⁸
- (4) **Rae eve şiyaene qedina.**
- (5) **Aqıl serru de niyo, sare dero.**
- (6) **Aqıl eve pere nino rotene.**
- (7) **Kam ke zuri ra duriyo, Haqi ra nejdiyo.**
- (8) **Mara cor Haq esto.**
- (9) **Qese, qesey keno ra.**
- (10) **Haq derd dano, dermani ki dano.**
- (11) **Dost ver de, dîsmen pey de qesey keno.**
- (12) **Qese zerno.**

Sizce aşağıdaki bilmecenin cevabı nedir?

- (13) **Suro, sur u çeqero; usar ke ama, reqeno.**⁴⁹

⁴⁷*reê, reyê veya rea*

⁴⁸*veya Heq mîde yar bo, wa dina mîde bar bo.*

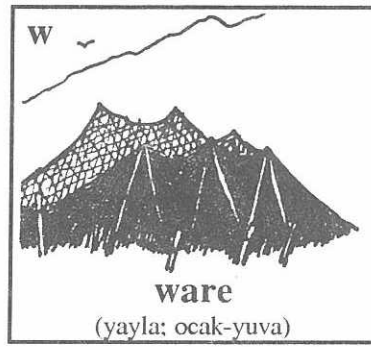
⁴⁹*bulisk*

7. Ders

W-w harfi

Zazaca'daki *w* harfi Türkçe'de bulunmayan bir harftir. Bu harfin telaffuzu Türkçe'deki *tavuk*, *kavun* ve *tuvalet* gibi kelimelerdeki *v* sesini andırmaktadır. Zazaca'daki *w* harfi kelimenin başına, ortasına veya sonuna gelebilir.

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

Aşağıdaki sözcük çiftlerini okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

va	<i>rüzgar</i>		
vae	<i>ark, su kanalı</i>	verg	<i>kurt</i>
wae	<i>kız kardeş</i>	werd	<i>yemek</i>
vas	<i>çimen, ot</i>	deva	<i>deve</i>
wes	<i>sağ; sağlıklı; iyi; hoş, lezzetli</i>	dewe	<i>köy</i>
vore	<i>kar⁵⁰</i>	mektev	<i>okul</i>
ware	<i>yayla</i>	new	<i>dokuz</i>

⁵⁰veya *vare*

Aşağıdaki kelimeleri seslice okuyup, kelimenin önündeki *w* sesine dikkat ediniz.

wair	<i>sahip; ced, ata; Tanrı</i> ⁵¹
ware	<i>yayla; ocak-yuva</i>
wele	<i>kül, toprak</i>
wereza	<i>yeğen (kız kardeşin oğlu)</i>

Alıştırma 21

Sağdaki Zazaca kelimeleri bir çizgiyle soldaki Türkçe karşılığı ile birleştiriniz:

(1) <i>tavşan</i>	dewres
(2) <i>kırk</i>	gewr
(3) <i>davul</i>	dewe
(4) <i>köy</i>	dawıl
(5) <i>derviş, kutsal</i>	awres
(6) <i>gri</i>	hewa
(7) <i>hava</i>	çewres

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

⁵¹veya *wayır*

Alıştırma 22

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>gece</i>	sewe	seve
(2) <i>su</i>	uve	uwe
(3) <i>kayınpeder</i>	vistevre	vistewre
(4) <i>türkü</i>	lawıke	lavıke
(5) <i>yanı</i>	leve	lewe
(6) <i>yeni</i>	neve	newe
(7) <i>gece yarısı</i>	pesewe	peseve
(8) <i>kahve; kahve(hane)</i>	qawa	qava
(9) <i>küçük ayran tulumu</i>	revıke	rewıke

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 23

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>iyi, kaliteli, besili</i>	h <u>hewl</u>
(2) <i>uyku, rüya</i>	h _____
(3) <i>bulut</i>	h _____
(4) <i>evlilik</i>	z _____
(5) <i>çift</i>	z _____
(6) <i>arpa</i>	c _____
(7) <i>dudak, öpücük</i>	l _____
(8) <i>dokuz</i>	n _____
(9) <i>erken; çabuk, sık</i>	r _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 24

Şimdi *w* harfini içeren aşağıdaki Zazaca atasözlerini okuyunuz. Doğru kelimeyi çember içine alınız.

(1) Herremus **wele** kıneno, keno (ra) ho ser.
vele

(2) Voreko hewl koz de beliyo.
hevl

(3) Pisinge ke şiye, devran kuno merri.
dewran

(4) Kerge uwe wena, ho sero Haqi de niadana.
vena,

(5) Kutıko ke zof lowa, rew kuno.⁵²
lowa,

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

⁵²lowa veya lawa

Şimdi *w* harfini içeren aşağıdaki Zazaca atasözlerini okuyunuz:

- (1) **Berz mepperre, rew nisena.**⁵³
- (2) **Her çı zoneno wenca boro!**⁵⁴
- (3) **Mordem ke gına waro, dest erzeno ra hover.**⁵⁵
- (4) **Uwe sona, qum maneno.**
- (5) **Uwe ke qav de mende, boye kuna cı.**
- (6) **Uwa şipe ra meterse, uwa merdiye ra biterse.**

Sizce aşağıdaki bilmecelerin cevabı nedir?

- (7) **Tora lerzena, wele erzena.**⁵⁶
- (8) **Jü waa mı esta, mezela ho eve ho kınena.**⁵⁷

⁵³*rew* veya *cêr*; *nisena* veya *kuna*

⁵⁴*boro* veya *buro*

⁵⁵*waro* veya *war ro* veya *gar rê*

⁵⁶*pirozine*

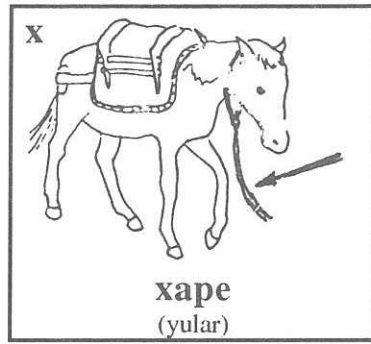
⁵⁷*dılapa*, *dılape*

8. Ders

X-x harfi

X sesi Zazaca'da olup da Türkçe'de olmayan diğer bir sestir; dolayısıyla yeni bir harfe ihtiyaç duyulmaktadır. X harfi ğ harfine yakın bir şekilde telaffuz edilir. X harfi telaffuz edildiğinde gırtlakta bir titreşme olmamaktadır.

Resme bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz:

Aşağıdaki sözcük çiftlerini okuyup farkı duymaya çalışınız:

ğızık	<i>bakracın küçüğü</i>
xılık(e)	<i>çömlek</i>

xağ	<i>büyük kemik; eklem</i>
lax (kerdene)	<i>alay (etmek); şaka (yapmak)</i>

hal	<i>durum, hal</i>
xal	<i>dayı</i>

Aşağıdaki kelimeleri sesli olarak okuyup, kelimenin önündeki *x* sesine dikkat ediniz.

xırxe	<i>ele alınabilecek büyüklükteki taş</i>
xale (xalıke)	<i>teyze (annenin kızkardeşi)</i>
xavıke	<i>kaymak</i>
xane	<i>ev</i>
xete	<i>çizgi; satır; kağıt yaprağı</i>
xırav (xırab)	<i>kötü, günah</i>
xırave (xırape)	<i>harap, yıkık; bozuk</i>
xam	<i>ham, çiğ; acemi</i>

Alıştırma 25

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>salatalık</i>	xiyar	ğiyar	hiyar ⁵⁸
(2) <i>korku, şüphe</i>	hof	ğof	xof
(3) <i>sofra, masa</i>	honça	xonça	ğonça ⁵⁹
(4) <i>ahır</i>	axure	ahure	ağure
(5) <i>baht, iltica, sığınma</i>	bext	beht	beğt

Alıştırma 26

Sağdaki Zazaca kelimeleri bir çizgiyle soldaki Türkçe karşılığı ile birleştiriniz:

(1) <i>doktor</i>	qax(e)
(2) <i>sığır sürüsü</i>	taxte
(3) <i>kavak</i>	naxır
(4) <i>armut kurusu</i>	text
(5) <i>taht</i>	toxtor
(6) <i>tahta</i>	qawaxe

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

⁵⁸veya *xêr/xiar/xıyar; ğêr/ğiar/ğıyar*

⁵⁹veya *xonçike/ğonçike/honçike*

Alıştırma 27

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>tohum</i>	t <u>tohum</u>
(2) <i>hastane</i>	x _____
(3) <i>vakit, zaman</i>	w _____
(4) <i>çarık</i>	ç _____
(5) <i>alay (etmek); şaka (yapmak)</i>	l _____
(6) <i>çivi</i>	m _____
(7) <i>şeyh</i>	ş _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Şimdi x harfini içeren aşağıdaki cümleleri okuyunuz:

(1a) **Coru xilt biyo genım?**⁶⁰

(1b) **Genım coru biyo xilt?**

(2) **Sıfre de ap u birazay, qewğa de xal u werezay.**⁶¹

(3) **Qese ke da, metexeliye.**⁶²

(4) **Xape esta vile.**

⁶⁰*coru* veya *caro*; *xilt* (sade olmıyan, karışık ve kalitesiz hububat)

⁶¹*qewğa de* (Türkçe: kavgada), veya *pêrodais de*

⁶²*texeliyaene* (Türkçe: vazgeçmek, dönmek, fikrini değiştirmek)

9. Ders

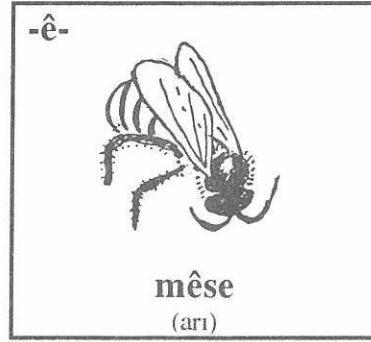
Ê-ê harfi

Zazaca'daki ê harfi Türkçe de olmayan bir sestir. Bu nedenle yeni bir harfe ihtiyaç vardır. *e* harfinin üzerine şapka konulmaktadır.

Tunceli, Erzincan ve Sivas yörelerinin Zazaca'sında ê *sesiz harfler* arasına geldiğinde, *yetim* kelimesindeki *ye* gibi telaffuz edilir. Örnek: *mêse* (arı).⁶³ Diğer durumlarda *teyze* ve *zeytin* kelimelerindeki *ey*'e yakın telaffuz edilir. Örnek: *lê* (kazan). (31 nolu alıştırmaya bakınız.)

Zazaca konuşulan diğer bölgelerde ise ê her durumda aynı şekilde ve kelimenin her yerinde *zeytin* kelimesindeki *ey*'e yakın okunur.

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz.

Aşağıdaki sözcük çiftlerini okuyup aralarındaki farkı duymaya çalışınız:

des	<i>on</i>
dês	<i>duvar</i> ⁶⁴

merde	<i>öli</i>
mêrde	<i>koca</i>

⁶³Bu yörelerde de bazı istisnaları vardır.

⁶⁴*dês* veya *duwar*, *divar*

bısime!	<i>iç!</i>
bısimê!	<i>içiniz!, için!</i>

Aşağıdaki kelimeleri sesli olarak okuyup, kelime içerisindeki ê sesine dikkat ediniz.

bêçike	<i>parmak</i>
bêro ⁶⁵	<i>öbürkün (yarından sonraki gün)</i>
bijêk ⁶⁶	<i>oğlak</i>
cênc	<i>genç</i>
cêr	<i>aşağı, aşağı taraf</i>
çêna	<i>kız evlat</i>
çêneke	<i>kız</i>
çêran(g) ⁶⁷	<i>çatı kırışı, kırış, tavan</i>

Not: ê harfi ile c ve ç harfi:

Aşağıdaki tabela c ve ç harflerini tekrardan kısaca göstermektedir.

harf	haller	ses	kelimeler
c	+ a, e, ı, o, u	<i>dz</i>	ca, cew, cile, cor, curre
	+ ê, i, ü	<i>dj</i>	cêr, cinıke, cün
ç	+ a, e, ı, o, u	<i>ts</i>	ça, çeper, çıla, çor, çute
	+ ê, i, ü	<i>tş</i>	çêneke, çite, çüye

⁶⁵veya *biro, bêore*

⁶⁶veya *bızêk, bızek*

⁶⁷veya *çirang*

Alıştırma 28

Türkçe kelimenin karşılığı olan doğru yazılmış Zazaca kelimeyi bir çember içerisine alınız.

(1) <i>kapı</i>	çêver	çever
(2) <i>balmumu</i>	çêç	çeç
(3) <i>ottan hayvan yemi</i>	çes	çês ⁶⁸
(4) <i>büyük anne, nine</i>	dêke	deke ⁶⁹
(5) <i>borç</i>	den	dên
(6) <i>duvar</i>	dês	des ⁷⁰
(7) <i>dev</i>	dev	dêv
(8) <i>çorba</i>	germigêrmi ⁷¹	
(9) <i>saf, aptal</i>	xeg	xêğ
(10) <i>yiğit, korkusuz, becerekli</i>	çher	çhêr*

(*Bu dersin sonundaki "ê harfi ve çh kombinesi" başlıklı nota bakınız.)

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Alıştırma 29

Sağdaki Zazaca kelimeleri bir çizgiyle soldaki Türkçe karşılığı ile birleştiriniz:

(1) <i>tarla</i>	jêde (zêde)
(2) <i>çok, fazla</i>	mêse
(3) <i>eyer</i>	lêe
(4) <i>arı</i>	hêga
(5) <i>az, eksik</i>	mêrde
(6) <i>tomurcuk</i>	jên
(7) <i>fidan</i>	koçê(n)
(8) <i>bulanık</i>	kêm
(9) <i>koca</i>	lêl

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

⁶⁸veya *kês*

⁶⁹veya *pirke*

⁷⁰veya *duwar*

⁷¹veya *sorbike*

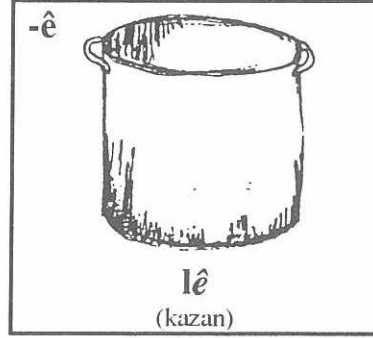
Alıştırma 30

Şimdi alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) <i>meşe</i>	m <u>mojên</u>
(2) <i>yarım, yarı</i>	n _____
(3) <i>erkek cins, eril</i>	n _____
(4) <i>hasta</i>	n _____
(5) <i>dalga</i>	p _____
(6) <i>kese, torba</i>	p _____
(7) <i>akraba ve kabile</i>	p _____
(8) <i>hepsi, tümü, bütün</i>	p _____
(9) <i>arı kovanı, petek</i>	p _____
(10) <i>adak olarak sunulan ekmek</i>	p _____
(11) <i>hızlı; yüksek; çalışkan</i>	p _____
(12) <i>eğrilmiş yün, yün ip</i>	r _____
(13) <i>gümüş</i>	ş _____
(14) <i>neşeli, keyifli</i>	ş _____
(15) <i>göğüs, sine</i>	ş _____
(16) <i>üç ayaklı sehpadan biri</i>	ş _____
(17) <i>aslan</i>	ş _____
(18) <i>salı</i>	ş _____
(19) <i>balta</i>	t _____
(20) <i>dün</i>	v _____

Alıştırma 31

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz. ê sesi kelimenin sonuna geldiğinde *zeytin* kelimesindeki *ey*'e yakın telaffuz edilir.

Alıştırma için aşağıdaki Türkçe kelimelerin Zazaca karşılığını sesli olarak söyleyiniz ve daha sonra ilk harfi yazılı Zazaca kelimeyi tamamlayınız.

(1) değirmen	a <u>arê</u>
(2) olumsuzluk edatı, -sız, -siz	b _____
(3) ev, aile, soy	ç _____
(4) gibi, kadar	j _____
(5) kazan	l _____
(6) değil, hayır	n _____
(7) ile, -lı, vasıtasıyla	p _____

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra devam ediniz.

Aşağıdaki ê harfini içeren Zazaca atasözlerini okuyunuz:

- (1) Xatırê kutiki çino, xatırê wairi esto.
- (2) Her theyr zonê hode waneno.
- (3) Zuri keşi rê çê nêvırasto.

Not: ê harfi ve çh kombinesi:

çhêr kelimesindeki *çh* sesi *çhem* kelimesindeki *çh* sesinden farklıdır. Eğer bu harf kombinasyonunu *ê* takip ederse farklı telaffuz edilir. (Alıştırma 28, 9 nolu örneğe ve 5. dersteki *çh* harf kombinasyonunun telaffuzuna bakınız).

Resime bakıp gördüğünüzü Zazaca söyleyiniz. Sonra altındaki yazıyı okuyunuz.

Aşağıdaki cümleleri birbiriyle kıyaslayıp, farkı anlamaya çalışınız:

a	çeper ra (yena)	<i>o çitden (geliyor)</i>
a (heto)	çep ra (yena)	<i>o soldan (geliyor)</i>
a	çê ra (yena)	<i>o evden (geliyor)</i>
a	çhêra	<i>o yiğittir</i>

Aşağıdaki tabela ç ve çh harflerini tekrardan kısaca göstermektedir.

harf	haller	ses	kelimeler
ç	+ a, e, ı, o, u	<i>ts^h</i>	ça, çeper, çıla, çor, çute
	+ ê, i, ü	<i>tş^h</i>	çêneke, çite, çüye
çh	+ a, e, ı, o	<i>ts</i>	çhançolike ⁷² , çhem, çılm, çok
	+ ê	<i>tş</i>	çhêr, çhêl-çuk

⁷²çhançolike (salıncak) veya çhançolike

10. Ders

Zazaca okuma

Artık Zazaca okuma ve yazmayı öğrendiniz. Şimdi aşağıdaki atasözlerini ve hikayeleri okuyup okuyamadığınızı deneyin. Konuşur gibi, akıcı bir şekilde okumaya çalışın.

- (1) **Kemere caê hode gırana.**
- (2) **Kam vano ke, “Doê mı tırso”.**⁷³
- (3) **Roze ke vêrde ra, peyser nina.**⁷⁴
- (4) **Çiyê na dina na dina de maneno.**
- (5) **Mordemo baqıl qesa ho pêmeno, uza ra tepia vano.**
- (6) **Dêso rast nêrijino.**
- (9) **Dost be, dostê to benê.**⁷⁵
- (10) **Her çi waxtê hode beno.**
- (11a) **Karê ewrey meverde meste.**
- (11b) **Karê waxti, pasaê texti.**
- (12) **Gule bê teli nêbena.**
- (13) **Kam ke berz perreno, cêr niseno.**⁷⁶
- (14) **Kes ustina Sılêmani nêbiyo!**
- (15) **Kam ke Haqi ra nêterseno, eyra biterse.**

⁷³*turso* veya *thurso*

⁷⁴veya *Roza ke vêrda ra, peyser nina.* / *Rozê ke vêrde ra, peyser nina.* / *Rozê ke vêrde ra, pey de nina.*

⁷⁵veya *Dost be, dostê to bivê.*

⁷⁶*niseno* veya *kuno*

-
- (16) **Domoni ke uwe sımıte, mori ki pêskarê cı nêbeno.**⁷⁷
- (17) **Mordem zu reê yeno dina, zu reê ki mıreno.**
- (18) **Dina keşı rê nêmanena.**
- (19) **Hard ke hardo, rozê yena lerzeno.**
- (20) **Ga mıreno, çerme maneno; mordem mıreno, name maneno.**
- (21) **Çêverê Haqi her dayım rakerdao.**⁷⁸

⁷⁷veya . . . *qarsê cı nêbeno.*

⁷⁸veya *rakerdiyo*

Koremore⁷⁹

Waxto ke koremore ama riyê dina, Wairê Dina kemera almoşti da ve cı ke, eke biye vêsane, horê şêro, roştiya dae de biçero.

Koremore namê ho serao, kora. Peroz kuna ra, pesewe fetelina. Vanê koreniya koremore roştiya tiji ra biya.

Koremore tari u zilemote de vinena. Eke bi tari, bena tever, sona. Cao vasın kena sae, vinena. Binê zonê hora kemera almoşti vezena. Roştiya kemera almoşti de çerena.

Mordemê ke bêro, rastê koremore vo, çewt vo, kemera ae bijêro, voz do şêro, ho berzo peyê hot kou; koremore sona, ey kena sae, peyê hot kou de vinena, kemera ho cıra cêna. Koremore 'ke raa ho sera dar u birri ra, kemer u kuçi ra, mırçike u nêzon çık u çınay ra 'ke çiyê pers kero, ko, bırr, kemere, mırçiki... pêro yenê ra zon, ciav danê cı.

Badena, zovina mordemê ke bêro, bivino ke koremore roştiya kemera almoşti de çerena, bul vo, kemera ae bijêro, voz do, chemê ser de raver, şêro bover. Koremore yena fekê çemi, cıra pers kena, vana:

“Çemo, çemo! Mordemê kemera mına almoşti gurete rema! Thoa tu ser ra amê şı, nêşi; to di, nêdi?”

Çem yeno ra zon, vano:

“Heya, mordemê amê, şı; mı di. Dest de kemera almoşti biye. Vişiya ra bover, şı. Hama u çemo ke u mordem ser ra şı bover, u zovina chem vi. Uwa yi çemi vêrde ra, şıye. Ez hurendiya dey de zovina chemune.”

⁷⁹Derleyen, H.D. (redakte edilmiştir)

Sanika Pepugi⁸⁰

Rozê jü dewe de wae 've biraê benê. Yi wazenê ke şêrê xorê bîrr' ra şiriku arekerê. Cêro kunêra orojia koy, pede-pede şiriku kenê arê sonê. Bira şiriku pê piz vezeno, pê kardi bîrrneno. Wae thurik esto ra xo doşi, çı ke bîray da cı, erzena zerê thuriki.

Xeyle waxt ke vêreno ra, şıye ke bena ra derg, yenê hênîyê ser, bira vano,

“Waê! Bê, ma tenê raoroşime, hem ağwa xo bîsımime, hem ki şirikunê xode niadime; ma xeyle kerdê arê!” Wae vana,

“Hiya, bira, ita ronışime, tey niadime.”

Hurdimena pia nisenê ro, thuriki kenê ra, tey şêrkenê ke thawa tede çino. Bira qarino, hêrs beno, vajino waa xode, vano,

“Nê, waê, çêvesaiye, to honde şiriki çitur werdi, qedenay?” Wae ki zaf sermaina, nêzonena ke se vazoz, çı cüav cı do. Vana,

“Mı şiriki nêwerdi. Heq bo, Pir bo ke mı şiriki nêwerdi. To nêvana ez honde şiriku çituri wenu, qedenenu?”

Cırê jiar u diyaru dekernêna, bira ima nêkeno, peyniye de teseliya xo ke cıra kuna, vana:

“Eke to 've mı ima nêkena, kardi bijê, zerê mı raqılasne, tey niade. Eve çımunê xo bivêne, mı şiriki werdê, nêwerdê.”

Bira o hêrs ra kardi cêno, zerê waa xo qılasneno ra, tey qayit beno ke, jü şirik ra qeyr thawa tede çino. Hata aqıl yeno sare, binê thuriki de niadano ke, çı fayde! Thurik dırae biyo, têde şiriki cıra gınê waro. Endi fam keno ke wae şiriki nêwerdê, vano, “Waê, vatena to rasta, binê thuriki dıraye biyo, têde cıra gınê waro. Urze, ma newe de şime

⁸⁰Derleyen: H.T. (redakte edilmiştir)

arêkerime.” Dest kuno cı, niadano ke cıra veng nêvejino. Hona fam keno ke waa xo kısta.

Dina xo bena tariye, nêzoneno ke se bikero. Niseno ro, meytê waa xo sero bervenno, şüare vano. Tesela xo ke kuna, uza cırê mezêlê kıneno, waa xo dano we. Dest u pau keno xo verra, koy serde dewe ro niadano. Lingê xo nêcênê şêro dewe, nêwazeno şêro uza. Xo ’ve xo vano,

“Ez çı ri ra şêri dewe! Ez ke nıka şêri, ma u piyê mı ’ve dewe mıra se vanê? Waa mı mıra pers nêkenê?”

Vejino ro nisangê jiare ser, minete keno, vano,

“To het de ke na mineta mı vêrena, thoaê mı ke tode esto, eskera be! Ez nıka theyr bi, firrdi, gilê ko ’ve koy ra bifeteli, serva derdê waa xo usar ’ve usar binali, bıwani. Çutir ke beno, xafilde peri nisenê pa, beno ve theyr, kuno thonê pepugi. Pepug firr dano, kou ser sono, vano,

Pepo! Kheko!

Kam’ kıst! Mı kıst!

Kam’ şüt! Mı şüt!

Pepo! Kheko!

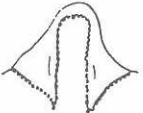

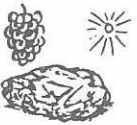

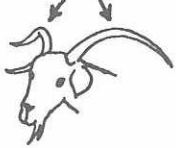

Awaw, nawa, welatê made, usar ke ame, pepug niseno gilê dar u beru ra, ko ’ve ko fetelino, derdê waa xorê heni waneno.

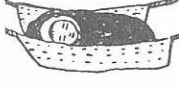

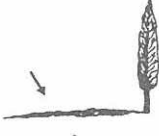
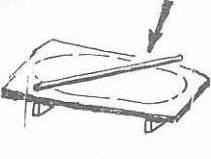
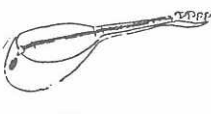
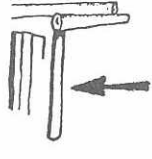

Zazaca Alfabe

Kuzey Ağzı

(Dimilki, Kırmancki, Zazaki)

Aşağıdaki tabelada Zazaca'daki her ses için birer resimli anahtar kelime verilmiştir.

Aa asme (ay)	Bb bize (keçi)	Cc (+ ê, i, ü) cimke/cüanike (kadın)	Cc cile (yatak)
Çç (+ ê, i, ü) çite (başörtüsü)	Çç çıla (çıra)	Çhç çhem (çay, ırmak)	Çhç (+ ê) çhêl-çuk (çoluk çocuk)
Dd dest (el)	Ee eskize (kuru üzüm tanesi)	-ê- mêse (arı)	-ê- lê (kazan)
Ff fek (ağız)	Gg gos (kulak)	Ğğ ğezna (hazine)	Hh hak (yumurta)
-i süt (süt)	İi iştiri (boynuz)	Jj (+ ê, i, ü) jil (filiz)	Kk ko (dağ)

Kkh khoçike (kaşık)	Ll linge (ayak)	Mm muriye (armut)	Nn non (ekmek)
Oo ostor (at)	Pp pelge (yaprak)	Phph phit (küçük çocuk, bebek)	Qq qılañke (saksğan)
Rr- ri (yüz)	-r mor (yılan)	-rr burz (ağaçlık, orman)	Ss sane (tarak)
Şş (+ ê, i, ü) şiye (gölge)	Tt tire (oklava)	Thth thomur (saz)	Uu ustine (sütun, direk)
-ü lüye (tilki)	Vv verg (kurt)	Ww ware (yayla; ocak-yuva)	Xx xape (yular)
Yy miye (koyun)	Zz zon (dil)	a b c ç d e ê f g ğ h ı i j k l m n o p q r s ş t u ü v w x y z	

Cevap Anahtarı

Alıştırma 1

(1) hak		
(2) şıye		(şıye)
(3) cinike	cênıke	
(4) sane		(şane)
(5) verg	verğ	(cınor, cinaur, cınowr)
(6) işlige	islige	(yışlığe)
(7) bize		
(8) tire		
(9) ko		
(10) çite	çitke, çıtıke	(leçege)

Alıştırma 2

(1) keçi	bize	
(2) kuru üzüm tanesi	eskize, eskıce	(sıqize, sıkıce, hengura huske)
(3) başörtüsü	çite, çitke, çıtıke	(leçege)
(4) oklava	tire	
(5) el	dest	(çepel, çapal)
(6) kulak	gos, goş	
(7) ağız	fek, feq	
(8) yumurta	hak	
(9) süt	sıt	(şıt)
(10) ay	asme, aşme	
(11) ekmek	non, nun, nan, no, nu	
(12) filiz	jil	(zil, mol, az)
(13) koyun	miye	
(14) kadın	cinike, cênıke, cüanıke	
(15) boynuz	iştiri	
(16) ayak	linge	(ninge, ningı)
(17) dağ	ko	
(18) at	ostor	(astor, wostor)
(19) yılan	mor, mar	
(20) armut	muriye, muri	
(21) yaprak	pelge, pelğe, pelg, pelcım, pure	
(22) kurt	verg, verğ	(cınor, cinaur, cınowr)
(23) tarak	sane	(şane)
(24) sütun, direk	ustıne	
(25) dil	zon	(jian)
(26) tilki	lüye, lüe	

Alıştırma 3

(1) yer	ca	(hurendi)
(2) buz	cemed	
(3) yatak	cıle	
(4) yukarı	cor	(havore, havarro)
(5) küçük saz	curre	
(6) alın	çare	
(7) hayvan derisi	çerme	
(8) göz	çım	

(9) dört	çor, çar	
(10) çift, iki tane	çute	(zewnc(e), zewınce, dilet)

Alıştırma 4

- (1) Kam çı bıkero, æ vineno.
- (2) Kutık çı zoneno jiare çıka.
- (3) Mordem ke çı kıvar kerd, ey vineno.
- (4) Her ke hero, zu rey gıneno çamure ro.

Alıştırma 5

(1) sene, yıl	serre	
(2) fare	merre	
(3) pas	kerre	(zeng)
(4) kanat	perre, purr	
(5) ağaçlık, orman	bırr	(geme)
(6) dolu (miktar olarak)	pırr	

Alıştırma 6

(1) doğru	rast, raşt	
(2) urgan	resen(e), rêsen(e)	
(3) kolay, rahat	ret, rehet, reêt, reet	(sıvık)
(4) iyi	rınd	
(5) iğ	rıstıke, rıştıke, reştıke, reştıke, restıke	
(6) yağ	ron, run	
(7) gün	roze, roce, roc	
(8) çıplak	rut, rut u rupal, rüt	(sılt)

Alıştırma 7

- (1) Zur key rast vejiyo!
- (2) Tı hora "rınd" mevaze, va sar tora vazo.
- (3) Fek vano, ri sermaeno
- (4) Bıza ke mali ra bırrıya ra, bena boka vergi.

Alıştırma 8

(1) sigara	cığara, cığare	
(2) yapan	kerdoğ	(kerdox)
(3) dam taşı	loğe	
(4) güle güle	oğır vo, oğır/oğur bo	
(5) buğday yığını	tiğe	(loda genımı)
(6) imece	yerğatiye, yeğatiye	(ırğatiye)
(7) söyleyen	vatoğ	(vatox)

Alıştırma 9

(1) gazel, ceylan	ğezale, ğazele	
(2) gazap, felaket	ğezev, ğezeb	
(3) hazine	ğezna, ğajına, ğızna	
(4) mangal kömürü	ğızal, ğezal, ğızalek, ğızalek	(kosabe)

Alıştırma 10

- (1) Kutıko zeğel vergi ano mali.
 (2a) Bıza arnoğe boka vergiya.
 (2b) Gao arnoğ boka vergiyo.

Alıştırma 11

(1) dede	khalık	
(2) eski	khan	
(3) sarışın	khez, khej	
(4) kel, dazlak; saçkıran hastalık	khırr	(keçel, mırtkın)

Alıştırma 12

(1) kaşık	khoçıke
(2) huni	khovik
(3) porsuk	khurrebesık,
khurrbesık

Alıştırma 13

- (1) Eve khoçıke da are, eve kundez kerd vıla.
 (2) Hera de mı esta, eve bar sona zerre. (khoçıke)
 (3) Khalıko navera, herdisa huya bovera. (pırd)

Alıştırma 14

(1) öpme	phaç(i)	
(2) geyik	phekuf, pheskof,
phezkofiye	(malo phesk, geyige, Malê Xıziri,)
(3) kabarcık	phılıke	
(4) sivri	phız, phij	(tire; pizkın, xişt)
(5) eşek arısı	phizange	(mêşa zeğele, mēsa heru)

Alıştırma 15

(1) yassı	phon, phan
(2) beş	phonc
(3) elli	phoncas
(4) perşembe	phoseme, phoşeme,
phonseme, phoncseme
(5) sırt	phoştı, phiştı, pheştı,
phişte, phuştı, phuşte,
phesti

Alıştırma 16

(1) kara bulut; alanca karanlık	thımlıke, thılmıke,
thılmıke	(hewro siya/şia)
(2) bomboş	thıp-thol, thıp-thal	
(3) küçük bez parçası	thılık, thılke, thike	

(4) herhangi, bir şey	thoa, thawa, thawê
(5) acı (salatalığın acısı); boş, işsiz	thol, thal

Alıştırma 17

(1) kabuk	thole, tholık	(qışık, qısık)
(2) kafes	tholıke, thole	
(3) tat	thom, tham	(taam)
(4) saz	thomur, thamur, thomır	
(5) ilik	thon, thun	
(6) çanta, torba	thurık, türık, thurek, thorek	(çual, meşoke)
(7) acı (biberin acısı)	thuz, thuj	
(8) hamur leğeni	thopıke	

Alıştırma 18

(1) gırtlak	qırtık(e)	
(2) pipo	qılaun, qılawın	
(3) küçük	qız, qıc	
(4) dolgun, kalın	qolınd, qalınd	(destpay, gırmızın, verin)
(5) halk	qom	(sarr, milet, homete)
(6) bacak	qor	
(7) kum	qum	
(8) kusur	qusır, qusur	(kêmiye, kêmasiye)
(9) kutu, ayna	qutiye	

Alıştırma 19

(1) akıllı	baqıl	
(2) kurbağa	beqe	
(3) sarı	çequer	
(4) dakika	deqe, deqa	(çırpe, sope)
(5) yoksul, zavallı, kimsesiz	feqır, feqır	(neçar)
(6) nakış, süs	neqıs, neqs, neqış, neqş	(nexs, xemel, xemeliyae)
(7) portakal	portaqale, porteqale, purtqale	(portekale)

Alıştırma 20

(1) raks, halay, dans	reqıs, reqs	(reqeşiyaene)
(2) sandık	sandıqe, sanduqe	(sandığe)
(3) şeker pancarı	sılqe	(sılxe)
(4) fark	ferq	(zovina, zobina)
(5) Tanrı	Haq, Heq	(Wair, Wayir)
(6) haksız	neq, nêheq	
(7) çökelek	thoraq	

Alıştırma 21

(1) tavşan	awres, awreş	(oyres)
(2) kırk	çewres	
(3) davul	dawıl	(dowıl, daul)
(4) köy	dewe	(döe < dewê)
(5) derviş, kutsal	dewres, dewreş	(jiarge)
(6) gri	gewr, gewır	
(7) hava	hewa, hawa	(ayan)

Alıştırma 22

(1) gece	sewe, şewe	
(2) su	uwe, ağwe, owe, ğowe, awe, awke, auçe, awçe	
(3) kayınpeder	vistewre	(vistore)
(4) türkü, şâre	lawıke, lawke	(lauke, kılame, deyr, şiware)
(5) yanı	lewe	(het, löe < lewê, verver)
(6) yeni	newe	(nöe < newê)
(7) gece yarısı	pesewe, pêşewe, pesew	(pêsoe < pêsewê, letesewe)
(8) kahve; kahve(hane)	qawa, qewa(xane)	
(9) küçük ayran tulumu	rewıke, rewke, rewık, rewçe	

Alıştırma 23

(1) iyi, kaliteli, besili	hewl, hewıl	(höyl < hewıl)
(2) uyku, rüya	hewn, hewın	
(3) bulut	hewr, hewır	(höyr < hewır)
(4) evlilik	zewez, zewec, zewac	
(5) çift	zewnc, zewınce	(dileti, cıtê, cot)
(6) arpa	cew	
(7) dudak, öpücüük	lew	
(8) dokuz	new	
(9) erken; çabuk, sık	rew	(lerze, têpey, tédıme, pêt)

Alıştırma 24

- (1) Herremus **wel**e kıneno, keno (ra) ho ser.
- (2) Voreko **hewl** koz de beliyo.
- (3) Pısinge ke şıye, **dewran** kuno merri.
- (4) Kerge uwe **wena**, ho sero Haqi de niadana.
- (5) Kutiko ke zof **lowa**, rew kuno.

Alıştırma 25

(1) salatalık	xiyar, xiar	
(2) korku, şüphe	xof	(ters)
(3) sofraya, masa	xonça, xonçıke	(masa)
(4) ahır	axure	
(5) baht, iltica, sığınma	bext	

Alıştırma 26

(1) doktor	toxtor	(tığtor, tıxtor, doxtor, dıxtor)
(2) sığır sürüsü	naxır	
(3) kavak	qawaxe, quwaxe	(xewaxe, kewaxe, qewaxe)
(4) armut kurusu	qax(e)	(qaqe, qaute)
(5) taht	text	
(6) tahta	taxte, texte, textık	

Alıştırma 27

(1) tohum	toxım, toxum	
(2) hastane	xestexane, xıstırxane	(newesxane)
(3) vakit, zaman	waxt	(taw, gund, dem)
(4) çarık	çarix	
(5) alay (etmek), takılmak, şaka yapmak	lax/lex (kerdene)	(leqi kerdene, pêsabiyaene, yaraniye kerdene)
(6) çivi	mıx	
(7) şeyh	şix, şêx	(şix, şêx)

Alıştırma 28

(1) kapı	çêver, çêber	
(2) balmumu	çêç	(mumiya hemgeni)
(3) ottan hayvan yemi	çês	(dilig, alef)
(4) büyük anne, nine	dêke	(pirike, pirike)
(5) borç	dên	
(6) duvar	dês	(düar, duwar)
(7) dev	dêv	(dev, ejdair, ejder)
(8) çorba	gêrmi	(sorbıke)
(9) saf, aptal	xêğ	
(10) yiğit, korkusuz, becerikli	çhêr	(xırt)

Alıştırma 29

(1) tarla	hêga	
(2) çok, fazla	jêde, zêde	(zede, zaf, tunaê, tunaye, xeyle)
(3) eyer	jên	(zen)
(4) arı	mêse, mêşe	
(5) az, eksik	kêm	(senık)
(6) tomurcuk	koçê(n)	(koçen, puskıl, az)
(7) fidan	lêe, lêye, lêê	(ağe)
(8) bulanık	lêl, lêlın	(mızğele, bê areste)
(9) koca	mêrde	

Alıştırma 30

(1) meşe	mojên, mozên	
(2) yarım, yarı	nêm, nême, nêm(e)cet, nêmezet, nêmerem	
(3) erkek cins, eril	nêr, nêri, nêir, nêyr	(niyr, neyr)
(4) hasta	nêwes, nêweş	(newes)
(5) dalga	pêl	(phel, kerkele)
(6) kese, torba	pêleke, pêlike	(kesik)
(7) akraba ve kabile	pêre	
(8) hepsi, tümü, bütün	pêro, pêore	(têde, kuli)
(9) arı kovanı, petek	pêtage, pêtege, pêteğe	(zığe)
(10) adak olarak sunulan yiyecek	pê sare	(miyaz, miaz, niyaz, niaz)
(11) hızlı; çalışkan	pêt	(têzık, herbi, çip)
(12) eğrilmiş yün, yün ip	rês, rêse	(la, lak)
(13) gümüş	şêm, sêm	(şem)
(14) neşeli, keyifli	şên	(şen, şenın, rihuyayısın)
(15) göğüs, sine	şêne, sêne	(şene, kefa/kêpa şeni)
(16) üç ayaklı sehpadan biri	şêpiye, şêpi	(sepiye)
(17) aslan	şêr	
(18) salı	şêseme, şêşeme, sêseme	(şeseme)
(19) balta	torjên, torzên, torcê, tarjê	(torzın)
(20) dün	vijêr, vızêr(i)	(vızeri)

Alıştırma 31

(1) değirmen	arê, arêye, arêe	(are)
(2) ulumsuzluk edatı, -sız, -siz	bê	(nê-)
(3) ev, aile, soy	çê	(çe; sarê çeyi)
(4) gibi, kadar	jê, zê	(ze, xunde, honde)
(5) kazan	lê	
(6) değil, hayır, olumsuzluk eki	nê, nê-	(me-)
(7) ile, -lı, vasıtasıyla	pê	(ebe, eve, 'be, 've)

